

Рецензия

за дисертационния труд „Българската православна църква – метаморфозите на религиозността”, представен от Кирил Кирилов за присъждане на научно-образователната степен „доктор по Социология”

научен ръководител: доц. д-р Мария Серафимова

I. Общо представяне на дисертационния труд.

В настоящия дисертационен труд се обосновава социалната необходимост от артикулирането и осмислянето на духовната криза, която е първопричина за всички останали кризи в обществото.

Обект на изследване в дисертацията са процесите, които се развиват в нашето общество през последните няколко десетилетия, определени като метаморфози на религиозността, което поставя редица въпроси, както в църковните, така и в социалните среди.

Предмет на изследване са моралните градации и деградации в църквата и обслужващото я духовенство. Моралната деградация на част от духовенството е една от причините за разгръщането на специфични секуларни процеси в българското общество.

Целта на дисертационния труд е чрез проучване на съответни литературни източници и социологически изследвания от български и чуждестранни автори да се очертаят, изследват и интерпретират метаморфозите на религиозността в българското общество.

Авторът е формулирал и съответни изследователски задачи, които произлизат от целите.

Изследователската теза на дисертацията е свързана с търсене и установяване на зависимост по осите:

- морал – духовенство – десекуларизационни процеси в обществото;
- аморално поведение – духовенство – секуларизация.

Констатира се появата на феномена „църковност извън куполите на храма”, която е резултат от западане на институционалната вяра.

Според автора анализът на дисертационната теза предполага социологическа интерпретация на процеса на секуларизация, на нестихващите опити на профанното да измести сакралното.

Структура на дисертационния труд: дисертацията включва увод, четири глави, заключение, библиография на български език и английски език и 26 интернет източници.

Основният текст е 186 страници.

Първа глава задава теоретичната рамка на дисертацията и включва акценти на класически теории за религията на Емил Дюркем, Макс Вебер, Антъни Гидънс, Дейвид Мартин, Питър Бъргър. Важно място в дисертационния труд е отделено на аномията и отчуждението.

Амбициите на автора са: да направи опит за реконструкция на класическите концепции и да проблематизира феномените:

- «религиозност извън куполите на храма»;
- културната религиозна идентичност на българина и въпроса «Защо сме такива»?

Кирилов формулира идеята, че религията трябва да се справи със ситуацията на духовна криза и липсата на доверие в институциите.

Втора глава на дисертационния труд анализира метаморфозите на религиозността, насочени към образа на духовниците и тяхното поведение.

Представени са емпирични данни, които показват незавидното място на религията в съвременното българско общество.

Авторът експлицира обобщения от проведени фокус групи, базирани на споделени от респондентите мнения:

- Не може да съществува общество без религия;
- В модерното общество всеки трябва да вярва в «нещо свое»;
- Пътят към храма може да се намери по различни начини;
- Православието е застинало и отблъсква младите хора, които са отворени за вярата.

- Младите хора не откриват в християнството и църквата онзи солиден фундамент, върху който биха могли да изградят своята ценностна система.

- Огромна част от младежите се дистанцират от религията.

В дисертацията се акцентира върху скандалите в православната църква, като се извежда обобщението, че институционализираното компрометиране на църквата засилва негативизма на обществото към религиозната институция.

Трета глава включва анализ на информация от дълбочинни интервюта и наблюдение с участие.

Проведени са 67 дълбочинни интервюта в различни духовни храмове и манастири в 7 от 13 епархии на БПЦ. Кирил Кирилов е интервюирал 21 духовници, 28 миряни, 18 служители.

Изводи на дисертанта от проведената емпирична работа:

- Пасивното свещенослужене предопределя затихващите функции на църквата като институция.

- Търсенето на нови духовни практики няма да намалее, докато самата църква не разреши своите вътрешни проблеми и не потърси пътя към миряните.

- Позоваване на факти от близкото минало, насочващи към «агентите» на бившата Държавна сигурност сред клира.

Авторът подчертава, че за една част от клириците е важно добруването на всички хора, независимо от раса и религия.

Дисертантът разсъждава, че погледът на респондентите е насочен към католицизма и това не е случайно; причината се намира в по-доброто материално състояние на църквата и нейната възможност да се модернизира. Но подобна модернизация при православието според респондентите е неприемлива.

Сериозен проблем представлява раздаването на архонтски титли на видни български граждани със съмнителен бизнес, което е показателно за обществото в последните години.

Дисертантът подчертава неспособността за справяне с проблемите. За излизане от духовния колапс трябва да има пример, който да бъде следван. Но примерът, който сега се дава от клириците на БПЦ е жажда за

материално благополучие, луксозен живот, без грижа за по-слабите и нуждаещите се.

Друга тема, поставена в интервютата и респективно в дисертационния труд, е въвеждането на предмета «Вероучение» в училищата. Това се оценява като положителен процес, който има бъдещо развитие. Нежеланието за познаване на моралните закони на християнството, безбожното общество, в което живее днес българинът, определя и неговите безбожни отношения не само към БПЦ, но и към себеподобните .

Кирилов прави следните обобщения:

- Тенденцията към секуларизация по показателя «посещение на църковен храм» в България продължава.

- Десекуларизацията се наблюдава в известна степен и тя се дължи на:

а) личната харизма на духовниците; б) вярата на миряните; в) манастирите и храмовете с историческо значение.

Дисертантът констатира, че разполага с информация, получена от изследваните лица, в която се споделя за злоупотреба с църковни средства от духовници, оглавяващи църковното настоятелство, които използват тези средства за лични нужди. При интервютата масово се споделя недоволство от управителното тяло на църквата. В следствие на което се наблюдава отдръпване на миряните от църквата.

Четвърта глава е центрирана върху показване на добрия пример; проведено е интервю с игумена архимандрит Касиан и е представена неговата позиция по различни религиозни теми и отношението към досиетата, членуването в нецърковни организации, промяната на Светите тайнства. Проблематизира се състоянието на манастира и труда на монасите, които са се отказали да получават заплата.

Едно рационално решение на вътрешните конфликти в БПЦ би имало положителен ефект върху религиозната ситуация.

II. Оценка на дисертационния труд

Сериозно достойнство на дисертацията е систематизацията на различни концепции, които представляват социологическо осмисляне на въпросите на религията. С това държа да подчертая ерудираността на Кирилов.

Достоинства на дисертационния труд са също:

- актуалността на темата и разгърнатите изследователски цели и задачи;
- стриктното формулиране на тезите;
- ясно изразеното авторско присъствие;
- богатият емпиричен материал;
- изявеният приложен характер.

Смятам, че реализираната от автора емпирична работа с няколко метода на изследване: фокус групи, дълбочинни интервюта и наблюдение е добра база за направените разсъждения и обобщения.

Експлицираната идея за установяване на зависимост по оста: морално-духовенство-десекуларизационни процеси и по оста: аморално поведение-духовенство-секуларизация е сериозен научно-приложен принос.

Приемам направената самооценка на приносите в дисертационния труд:

- Разгръщане на дисертацията посредством реконструкция и актуализация на класически концептуални конструкции през призмата на времето „тогава" и "сега".

- Преосмисляне на връзката общество - църква, с акцент на феномена „религиозност извън куполите а храма”.

- Обосноваване на тезата, че аморалното поведение на част от клира секуларизира обществото.

- Доказване на необходимостта от промяна в управлението на БПЦ , с основен акцент върху проблема за издръжката на храмовете.

Препоръки

1. Препоръчвам на дисертанта да публикува дисертацията като монография, пред вид актуалността на темата и проблемите, които са намерили място в анализа.
2. Да разшири своите бъдещи изследвания, насочвайки се към православните църкви и в други страни.

Лични впечатления

Познавам Кирил Кирилов от три годишната му редовна докторантура в катедра Социология, ЮЗУ "Неофит Рилски". Имам отлични впечатления от него като амбициозен, добросъвестен и отговорен млад изследовател; като

трудолюбив и дисциплиниран докторант, отличаващ се с коректност и отговорност.

III. Заключение

Смятам, че дисертационният труд **„Българската православна църква – метаморфозите на религиозността“**, представен от редовен докторант Кирил Кирилов притежава необходимите качества – теоретична и емпирична рамка, ясна структура, ерудиция, направени анализи и изводи.

На това основание препоръчвам да се присъди образователно-научната степен «доктор по социология» на Кирил Кирилов.

25. 04.2015.

Рецензент: проф.дн Валентина Миленкова

Гр. Благоевград